

A felsőoktatási könyvtárak a középpontban: Ahol a kultúra, a tudomány és a közösségek találkoznak

Az első hazai egyetemet 650 éve alapították Pécsen. A következő évszázadokban a történelmi felekezetek, majd az állam 1949-ig 146 felsőoktatási intézményt hozott létre a Kárpát-medencében, közülük 66 működött a mai Magyarország területén, amelyeknek egy része ma is létezik valamilyen formában. IV. Károly utolsó hivatalos magyarországi fellépésén, 1918. október 23-án, a Debreceni Tudományegyetem orvosi karának felavatásán “ezen új főiskolának a magyar kultúra terén kifejtendő nagyfőntosságú működésére” kérte Isten áldását¹.

A KSH adatai alapján a 2019-2020. tanévben a köznevelés és felsőoktatás képzésein 1,8 millióan tanultak. Magyarország 64 felsőoktatási intézményében 285 ezer hallgató folytat tanulmányokat, körülbelül 24 ezer oktató és több tízezer egyéb dolgozó kötődik intézményeinkhez.

A felsőoktatási könyvtárak az egyetemi emlékezet, valamint a tudásvagyon őrzésében és disszeminációjában központi szerepet töltenek be. Kiemelt feladatuk a hallgatói, oktatói és kutatói eredményesség támogatása, amit a dokumentumok, információforrások közvetítésén túl olyan kompetenciák fejlesztésével látnak el, mint a kritikus gondolkodás, információs írástudás, s további transzverzális készségek, valamint soft skilliek fejlesztése a hallgatók és dolgozók körében. Ezeknek a készségeknek a harmadik évezred információ- és adatáramlattal terhelt közegében kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk - a munkahelyi sikeresség, a kiegyensúlyozott családi és társas életvitel alapját képezik.

Az egyetemen elsajátított tudást, kompetenciákat és értékrendet a végzett hallgatók az élet legkülönbözőbb területein kamatoztatják (közoktatás, egészségügy, szociális munka államigazgatás, művészeti tevékenységek, stb.) ezért bátran állíthatjuk, hogy az itt szerzett ismeretek alapvetően formálják a magyar kultúrát és társadalmi értékrendet.

A nemzetközi trendeknek megfelelően a felsőoktatási könyvtárak fizikai és virtuális “hub-”ként, azaz az egyetemi élet olyan középpontjaként definiálják magukat, ahol a kultúra, a tudomány és a közösségek találkoznak és formálódnak.

Fentiek alapján meglátásunk szerint a felsőoktatási intézmények könyvtárainak tevékenységei a Humán erőforrás fejlesztési Operatív Program valamennyi célkitűzéséhez kapcsolódnak.

A 2021-27 tervezési periódusban intézményeink alapvetően két tevékenység-csoport mentén szolgálhatják a kulturális terület előrehaladását.

1. Az egyetemi emlékezet, valamint a kurrens eredmények társadalmisítása 21. századi eszközökkel (interaktivitás, bevonás, személyes és online/virtuális)

Az egyetemeken megteremtett, generációk hosszú sorának átadott és folyamatosan termelődő tudás értékét közvetíteni kell a társadalom felé. A felsőoktatási intézmények ma már nemcsak a tehetségek

¹ A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem 1918-19-es kéziratosa, kiadatlan, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában őrzött évkönyv 32-33.o.

gyűjtőhelyei, hanem az innováció és a fejlődés mozgatórugói. Az ún. harmadik generációs egyetemek modelljében meghatározó helyet foglal el a társadalomorientáltság, a társadalmi szerepvállalás, azaz küldetése – a tudományközpontú egyetemi modellen, sőt a vállalkozói szemléleten is túllépve – az általa generált tudással közvetlenül hozzájárulni a társadalmi fejlődéshez, sőt a kríziskezeléshez (ld. Covid-19).

Az egyetemi közgyűjteményeknek, mint a tudást megalapozó információk letéteményeseinek hozzájárulása természetes és fontos ehhez a társadalmi szerepvállaláshoz. Az elmúlt időszakban a fókusz főként a tudáselérést biztosító online szolgáltatások kialakítására és fejlesztésére helyeződött. Az egyetemi könyvtárak, levéltárak, múzeumok szerepe azonban nem merül ki a könyvek, iratok, tárgyak megőrzésében, és azok minél rugalmasabb használatra bocsátásában. Magának az egyetemi emlékezetnek, a felsőoktatási intézményeknek, a közösségeknek, a környezethez és az ott folyó oktatás-kutatás eredményességéhez és hasznosulásához kötődő tárgyi és szellemi egyetemi örökségnek őrzői is egyben. Ezt a generációkon átívelő nemzeti kulturális vagyont digitálisan elérhetővé kell tenni az ország sikeressége érdekében.

Ilyen lehetőségnek tekinthető az egyetemek kutatási, oktatási feladataira építő közismereti / tudományos ismeretterjesztő tevékenységek könyvtári platformokkal, közösségi és rendezvényterekkel, továbbá saját rendezvényekkel történő támogatása. Az egyetemi tudományos tevékenységek „társadalmisításának” fórumaiként a felsőoktatási könyvtárak a lokális és mikroközösségek irányában hatékony fizikai és virtuális „interfészként” tudnak funkcionálni, mellyel az egyetem által képviselt, illetve létrehozott tudás szélesebb körű társadalmi hozzáférésehez járulnak hozzá, ami az élethosszig tartó tanulás révén mind a generációk közti kapcsolatok, mind a hiteles tudáshoz való szélesebb körű társadalmi hozzáférés esélyegyenlőséget erősítő céljainak elérését képes támogatni.

Mindemellett a felsőoktatási intézmények egyben óhatatlanul a mindenkori – jó értelemben vett – „kurrens magaskultúra” olyan fókuszpontjai is, ahol a tudományos tartalom mellett az egyetemi polgárok által létrehozott jelentős, kifejezetten kulturális és művészeti tevékenységek produktumai is rendre megjelennek különféle irodalmi és műalkotások, közönségcsalogató rendezvények, előadások, kiállítások, a lokális kultúra ápolását célzó virtuális gallériák stb. formájában. Mindezeknek az intézményeken túli lokális és virtuális közegben történő szélesebb társadalmi hozzáféréstétele, továbbá ezen tevékenységek eredményeinek archiválása a felsőoktatási könyvtárakra szintén feladatokat ró. Az egyetemeken jelenlévő alkotók maguk tekintik mindebben kézenfekvő partnereiknek a felsőoktatási könyvtárakat. Ugyanakkor mind az egyetemeknek, mind könyvtáraiknak ez a kultúraközvetítő szerepe rendszerint háttérbe szorul a kutatási/ oktatási és kutatástámogatási feladatok mögött, noha ez a fajta kulturális szerepvállalás az egyik leghatékonyabb eszköz arra, hogy az egyetemek és a helyi közösségek közti integráció (az ún. town & gown-kapcsolat) megerősödjék.

Az egyetemek fenntartásában levő állami kulturális vagyon védelme érdekében szükséges a kulturális javak összeírása, illetve a gyűjtemények raktározási feltételeinek felmérése és korszerűsítése. A kulturális javakhoz való széles körű és egyenlő hozzáférés biztosítása érdekében szükséges kialakítani a gyűjtemények állandó és időszakos kiállításainak, digitális közzétételének rendszerét, valamint a

pedagógia és -andragógia, a kommunikáció, a marketing és a modern szemléletű tudásátadás módszertanának bevezetését.

2. *Közösségépítés és kompetenciafejlesztés*

A 21. századi készségek fogalma olyan kompetenciakészletet takar, melyek napjainkban a tanulásban, a munkában és általában az életben való sikerességhez szükségesek. Ezekre a készségekre van szükségünk, hogy ki tudjunk teljesedni, fejlesszük személyiségünket, aktív állampolgárok legyünk, be tudjunk illeszkedni a társadalomba, és el tudjunk helyezkedni a munkaerőpiacon. Általános alapul a fejlődési szemlélet² szolgál, de az uniós elvek alapján három csoportra oszthatók³:

Tanulási készségek: a tanulás tanulása; élethosszig tartó tanulás és kapcsolatépítés; kritikai gondolkodás és problémamegoldás; algoritmikus gondolkodás; kreativitás és innováció.

Munkavégzéshez szükséges készségek: kommunikáció; együttműködés; kezdeményező- és vállalkozói készség; médiaműveltség; digitális készségek.

Életvezetési készségek: állampolgárság; élet és karrier; személyes és társadalmi felelősségvállalás; kulturális tudatosság; fenntartható fejlődés.

Javaslatunk szerint a társadalomba való beágyazódás alapja azoknak a kulcsszereplőknek (az egyetemi hallgatók, oktatók) a szemléletformálása, akik a jövő társadalmát alakítják: azokat az értelmiségi csoportokat értjük ez alatt, akik a közeljövő munkavállalóiként gyermekeket nevelnek, csapatokat irányítanak, projekteket terveznek, problémákat oldanak meg. Ez az eredmény tudatos építkezéssel, fokozatosan valósítható meg.

Az egyetemi könyvtárak hagyományosan információközvetítő, oktatás -és kutatástámogató, azaz az egyéni és csoportos sikereket segítő feladatokat látnak el. A fenntartó intézményben betöltött pozíciójuk, az egyetemi polgársággal kialakított kapcsolatuk alkalmassá teszi őket a fent vázolt szemléletformáló szerep, a tréning- és workshop módszertanon alapuló készségfejlesztésre. A facilitációs technikák mind a személyes fejlődés, mind a mikroközösségek építése, csoportos együttműködés szempontjából rendkívül hatékonyak bizonyulnak. A 21. században az információközvetítés mellett a transzverzális - és soft-skill fejlesztés lehet a könyvtárak alapfeladata. A könyvtárosoknak az értékek, információk szolgáltatásán, elérésének biztosításán túl garantálniuk kell a befogadási és feldolgozási, beépítési képesség kialakulását a célközönség részéről.

A fent ismertetett célok, tevékenységek megvalósulásához a következő operatív programban szükséges, hogy a kulturális, digitális közzétételt, kompetencia-fejlesztést és közösségépítést célzó felhívásokban a felsőoktatási könyvtárak illetve fenntartójuk (a könyvtárak önállóan nem pályázhatnak) pályázhassanak. A terület sajátosságai, a magyar kultúra alakításában betöltött stratégiai szerepe okán javasoljuk továbbá célzott támogatás nyújtását az egyetemi közgyűjtemények részére.

² growth mindset ld. Carol S. Dweck: Szemléletváltás: A siker új pszichológiája. Budapest, 2015.

³ https://ec.europa.eu/education/policies/school/key-competences-and-basic-skills_hu

Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma

4032 Debrecen
Egyetem tér 1.
www.ekk.org.hu
ekk@ekk.org.hu

Témajavaslatok:

Program	Cél	Források felhasználási területe	Hatás
Felsőoktatási kulturális örökség és közösségi hálózatok feltárása	Történeti alumni adatbázisok és interjútarak létrehozása Intézményi és intézményeken átívelő virtuális galériák kialakítása	Hallgatói anyakönyvek, oklevélnyilvántartások, évkönyv és statisztikai jellegű periodikák, muzeális könyvek, tanszékek történeti gyűjteményei, ill. kurrens témákhoz kapcsolható források, (pl. nők szerepvállalása akcióterv, hallgatói mobilitás vagy energia-közlekedés) stb. digitalizálása és közzététele Humánerőforrás-fejlesztés és humánkompetencia-fejlesztés A digitalizált dokumentumok szolgáltatásához és biztonságos archiválásához szükséges szerver- és infrastruktúra-kapacitások fejlesztése.	Generációk közötti kapcsolatok erősítése, Önkéntesség kultúrájának fejlesztése
Crowd-sourcing alapú alkotói közösségek kialakítása	Audiovizuális egyetemi vagyon megőrzése	Fotó- és videódigitalizálás, közzététel A digitalizált dokumentumok szolgáltatásához és biztonságos archiválásához szükséges szerver- és infrastruktúra-kapacitások fejlesztése.	Önkéntesség kultúrájának fejlesztése (volt és jelenlegi egyetemi polgárok bevonása), Közösségépítés Oktatási rendszer esélyteremtés
Egyetemi látogatóközpontok kialakítása	Kulturális turizmus fejlesztése	Fizikai infrastrukturális fejlesztés, Rendezvényszervezés Alkalmazások fejlesztése (virtuális látogatói élmény), HR fejlesztés (továbbképzések, kompetenciabővítés)	Társadalmi összetartozás erősítése, Esélyegyenlőség biztosítása
Egyetemi közgyűjteményi pedagógiai módszertan fejlesztése	E-learning megoldások, coaching szemléletű tréningmódszertan alkalmazása az élethosszig tartó tanulásban	Formális és nem formális oktatás módszertani fejlesztése (online és offline) Személyiségfejlesztés, mikroközösségek fejlesztése 21. századi (transzverzális és soft) készségek fejlesztése HR fejlesztés (továbbképzések, kompetenciabővítés)	Oktatási rendszer esélyteremtés, Közösségépítés, érzékenyítés, Munka és magánélet egyensúlyának erősítése, Minőségi oktatás megteremtése